

„onduidelijkheid” van sommige vertoogen of verhandelingen een verontrustend symptoom. Een symptoom der ziekte, die ik wetenschappelijke achteruitgang, een zakken van het algemeene ontwikkelingspeil zou willen noemen. Een niet kennen van wat buiten onzen kring te koop is. En tevens een niet recht verstaan van wat in onzen eigen kring te doen geweest is tot nu toe.

Om van het eerste een voorbeeld te geven: wie inder tijd Prof. Kuno Fischer hoorde spreken over de stelsels van bepaalde wijsgeeren, kwam vaak onder de bekoring van de groote duidelijkheid en „Gemeinverständlichkeit” zijner (refererende) voordrachten. Men dacht, als men Kuno Fischer hoorde spreken over de denksystemen van Kant, Hegel, Schilling vaak: gek, dat ik zelf niet op die gedachte, „op” die idee, op dat gezichtspunt „gekomen ben”, waarop Kant, Hegel, Schilling „gekomen is”: ik had dat eigenlijk ook wel zóó kunnen bedenken. Het is de oude kwestie van het ei van Columbus. Maar als zoo iemand dan zich zou wagen aan de lectuur van Kant, Hegel, Schilling zelf, dan zou hij toch een respectabelen rijstebrijberg van vreemde, zeer persoonlijke en speciale termen moeten doorworstelen, om tot eenig begrip van wat deze denkers wilden, te kunnen geraken. Het maakt een groot verschil, of men deze wijsgeeren zelf leest, dan wel of men óver hen leest, b.v. in de boeken van Kuno Fischer. Heel wat lieden, ook auteurs van dissertaties, ook onder ons, hebben getoond, de termen van zulke oorspronkelijke denkers mis te verstaan. Een negatief bewijs voor de juistheid der stelling, dat elk oorspronkelijk denker een eigen termschat vergadert, en duidelijk kan zijn, maar niet „gemeinverständlich”.

En om van het tweede een voorbeeld te geven: hoe vele menschen worden nog steeds opgevoed in den waan, dat Dr A. Kuyper zoo „duidelijk” was? Toch was hij het erg vaak niet. Dr A. Kuyper is „gemeinverständlich” geweest, maar dat is, het zij nog eens gezegd, iets anders dan „duidelijk”. Hij heeft meer dan eens de kwestie, waar het tenslotte op aan-komt, omzeild, door beelddpraak te geven, precies, zooals wij het hierboven deden met die pasmunt, die kiezelsteenen, die edelsteenen, die diamantslijperij van daareven. Maar zijn lezers, vooral zij, die met Kuypers erfenis willen werken, zijn vaak gedwongen, het beeld, hoe bekorend het ook is, en hoe nuttig het ook onder Gods zegen in Kuypers eigen tijd als middel ter volksvoorlichting gewerkt heeft, te laten varen, en tot scherpere begripshelping te komen. De schaduwzijde is dan een zeker verlies — voor een tijd — van „Gemeinverständlichkeit”; welk verlies slechts voor een tijd is, indien n.l. hún gedachten weer verder doorwerken onder het volk. Maar de winst is er ook: de winst is, dat het onderzoek op die manier verder komt, dat de leerlingen den meester werkelijk eeren, dat bestaande oneffenheden worden weggewerkt, of de in werkelijkheid bij Kuyper onaangeroerd gelaten (of onder drukke beelddpraak begraven gebleven) kwesties zelve inderdaad worden aangesneden of behandeld. En dan móet de terminologie van zulke leerlingen van Kuyper of Bavinck wel zekere strenge, schoolsche, en niet-algemeen-toegankelijke distincties invoeren, welke Kuypers vlotte, maar vaak incidenteel-paedagogische beelddpraak aan zijn minder vlotte leerlingen heeft ter behandeling overgelaten. „E Voto” wemelt van beelden, de „Encyclopaedie” ook. Maar wie daarmee volstaan wil, zet het leven stil, en is ongehoorzaam aan den God, die Kuyper en ons een telkens andere taak heeft opgelegd.

Zouden we niet liever erkennen, dat we al lang met onze termen op een afstand van een vroegere periode zijn geraakt? Erkenning van die waarheid opent het oog er voor, hoe onbillijk het is, ter zake van de invoering van nieuwere terminologie juist bepaalde werkers van den laatsten tijd lastig te vallen. We tobben al lang met onze termen, maar zagen

dat niet. Kuyper heeft b.v. in het stuk der „kennis Gods” herhaaldelijk met de termen „archetypisch” en „ectypisch” gewerkt; en velen dachten: dat is duidelijk; ze dachten het ook, toen hij die termen in ander verband gebruikte. Maar als men de geschiedenis der gereformeerde theologie op dit punt nagaat, ziet men een hopelooze verwarring ten aanzien van de vraag, of nu b.v. de kennis, die aan de engelen, of aan Christus, aangaande God eigen is, archetypisch is, ja, dan neen. Duidelijk? O neen, alleen maar (binnen bepaalden kring op den eersten indruk) „gemeinverständlich”. Zijn we tot vóór de bekende „Deformatie”-brochures terminologisch in het land der ruste geweest, wanneer het liep over kwesties als „ziel” of „geest”? Geen sprake van. De ééne auteur zeide in de periode daarvóór: „ziel” mag niet worden gebruikt ter aanduiding van het „totaal” der zielefuncties; maar de ander, in denzelfden kring, deed het toch, zonder dat iemand captie maakte. De boeken van den één zoowel als van dien ander werden overgegeven aan allerlei cursisten en actewerders; ze waren dan ook „gemeinverständlich”. Maar „duidelijker” werd het er niet op. Anderen, nog steeds in de periode vóór Prof. Hepps brochures, spraken van „ik”, „persoon(skeren)”, „geest”, „nous”, natuur, op een manier, die zelf vroolijk eigen wegen volgde, ongeacht vele vroegere discussies van vroede vadersen of... concilies. En zij hebben meermalen „geest” en „ziel” scherp onderscheiden, ook dáár, waar de belijdenis aan zulke scherpe onderscheiding niet gedacht blijkt te hebben. Of inzake het „ik” van den Christus legden ze ons, onder suggestie van hun eigen speciale terminologie, denklasteren op, die de vadersen niet hebben gedragen of aan anderen opgelegd. Inzake de „pluriformiteit” gebruikten sommigen den term „vorm” in wijsgeeringen, b.v. in hegeliën, of kantiaansen, of aanverwanten zin; „vorm” stond dan tegenover „wezen”; en beteeuende dan zoo iets als „verschijningsvorm”, de „vorm”, waarin het „wezen” openbaar werd of ook wel het niet-logisch bewerkte „materiaal” der onzichtbare „gemeente”, „logische bewerking” en dus begripswaarde kreeg. Anderen bezigden bij hun ingrijpen op de pluriformiteitsdebatten het woord „vorm” in voetiaansen zin; de theoloog Voetius sprak immers ook van de „forme” der kerk? En een enkele maal wilde dan zulk een vertegenwoordiger der voetiaansen aanwending van het begrip „vorm” daarmee het volk bijvallen, wanneer het teekenen van ongeduld vertoonde, en daarom, moe van de debatten, vroeg: laat alles maar bij het oude, maak aan Kuypers termen niet. Alsof niet Kuyper zelf riep om nadere toetsing en praeciseering...

Maar ’t zal toch zóó simpel en gemakkelijk niet gaan. Er zal alleen maar van beide kanten weer „sociaal gevoeld” moeten worden. We zullen naar elkander toe moeten werken; de geleerden naar het volk toe, het volk naar zijn leiders toe. Als dát gebeurt, komen er geen ongelukken. Die gebeuren alleen, wanneer tegen de wet der gemeenschap gezondigd wordt, van één van beide, of van beide kanten, óf, als zij, die het volk voorlichten, den één de vrijheid misgunnen, die zij in den opvoeder van hún jeugd wat al te onstuimig hebben bewonderd.

Een beetje meer geduld en werkelijkheidszin ware goede medicijn in onze dagen. Men kan de taal nu eenmaal niet van één kant dwingen. Populair sprekende, kan b.v. iemand de woorden „verstaan” en „verklaren” rustig door elkaar gebruiken; of het ééne zien liggen in het verlengde van het andere. Maar in de geschiedenis der filosofie en der logica hebben beide woorden in de laatste decennien een diepgaand verschil van beteekenis gekregen, en zijn „verstaande” wetenschappen iets heel anders geworden dan „verklarende”. De „kinderen der wereld” nu hebben elkaar daarover geen verwijt gemaakt; wie tusschen „verklarende” tegenover „verstaande” wetenschappen het beweerde verschil wil leeren kennen, nu ja, die moet nu eenmaal daarover studeeren; hij zal dan

tot de conclusie komen, dat „verstaan” of „verklaren” iets anders beteekenen, en niet in elkaars verlengde liggen, wanneer hij bij Droysen, Dilthey, Windelband, Rickert terecht komt. Het wordt dan allemaal met die woorden een heel ander geval, dan wanneer hij zijn krantje leest, of zijn hogere-burgerschool-leerboek. Wie tegen dezen loop der dingen pruttelt, die maakt zich alleen maar een beetje belachelijk. Ik vrees, dat wij ons ook op ’t randje van het gevaar van het belachelijk worden bevinden, als wij tractaten van wetenschappelijke werkers uit eigen kring gaan behandelen, als waren ze kerkbodelectuur of populaire handleidingen. Niemand zal, hoop ik, mij verdenken van te willen smalen op kerkbodes. Maar juist daarom waag ik het, hier te waarschuwen tegen het gepruttel van sommige kerkbode-auteurs, die wel met ons dankbaar zijn voor het contact tusschen onze wetenschappelijke werkers enerzijds en ons volk anderzijds, maar die niet dát inzicht toonen, dat noodig is, om ons volk over de moeilijkheden heen te helpen, die dat contact altijd en overal meebrengt.

K. S.

LITERATUUR EN KUNST

Helga Wilhelmina.

Helga Wilhelmina, door Jeanna Oterdahl, uitgegeven door J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

Men kan het beschouwen als een typeerende uitdrukking in den mond van een bepaald soort lezers, (misschien moesten we hier liever lezers zeggen!) en het deswege als waardemeter niet al te hoog aanslaan, wanneer iemand bij het ter hand nemen van een nieuwe uitgave den uitroep slaakt: „O, wat ziet dát boek er aardig uit!” Recensies schenken in den regel niet veel aandacht aan het uiterlijk van hun object. In de gevallen dát het gebeurt blijft het meestal bij een goed- of afkeurend zinnetje aan het einde van de bespreking.

Ik weet niet, hoe dit nieuwe boek van Jeanna Oterdahl er gebonden uitziet. Maar ingenaaid is het een lust voor oogen. Dit kleine schilderijtje op den omslag past zoo wonderwel in de sfeer van het heele boek. In zachte, teere pasteltinten staat daar het kleine, onaanzienlijke huisje van den schoenlapper Jacob Svensson tegen den achtergrond der bergen. De wit-bloeiende perebloom rijst ver boven het lage dak uit. Men verwacht na zoo’n omslag een frisch boek. En men wordt in zijn verwachtingen niet teleurgesteld.

Jacob Svensson en zijn vrouw hebben, toen hun huwelijk kinderloos bleef, de kleine Helga Wilhelmina aangenomen. Het kind heeft, vanaf het eerste oogenblik, het hart van haar pleegvader gestolen. Ze wordt zijn oogappel. Maar het gelukt haar niet Jacobs vrouw, de strenge, rechtschapen Johanna voor zich te winnen. Ze is goed voor het roodharige kind, maar geeft haar geen liefde.

Hij is zoo’n wijsgeer, de kleine schoenmaker met zijn horrelvoet! In zijn werkplaats heeft hij een plankje met boeken. En er zijn handige menschen, die profijt weten te trekken uit Jacobs zwak voor al wat gedrukt is. Buitengewoon geestig is het tooneeltje in de schoenmakerswerkplaats, als Niklas van Vallen zijn gerepareerde laarzen komt halen. De oude vrek jammert al op den drempel dat hij contanten te kort heeft. Handig weet hij

dichten niets anders dan fel-persoonlijke aanvallen op de leiders der kerkelijken, aanvallen, die zich kenmerken door absolute afwezigheid van kiesheid, doch overloopen van boosaardigheid, zoodat we niet schroomen sommige dier hekeldichten lasterlijk te noemen.

Voor al die, waarin hij het op Trigland heeft gemunt.

Dat Trigland, de leider van den kerkeraad in die dagen, doelwit werd van Vondel’s satyre, is op zich zelf niet verwonderlijk. Wel echter het felt, waarover Vondel hem „roskamde”. Mochl men meenen, dat het de verandering van Triglands geloofsovertuiging is geweest, dan komt men bedrogen uit. Het is mogelijk, dat de volgende regel uit de „Palamedes” (1625) op Trigland betrekking heeft:

„dat een verloopden Phrygh gants Grieken doet verdriet”,

maar overigens vinden we hiervan geen spoor. Neen, het was iets gansch anders.

Wat het was, kunnen we opmaken uit de 11de strofe van de „Rommelpot in ’t Hanekot”:

„Fiat riep ’t kalkoensche Haentje,
Dat zoo bloost om zijne kam,
En de jongens nae den Dam
Op leert trekken, met een vaentje,
Of nae ’t Brouwers Haentje, dat
Hem bestoven zag van ’t nat.”

In cauda venenum. In de twee laatste regels schuilt de angel. Het Brouwers Haentje, daar ge-

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN

Iets over Vondel en de Predikanten van Amsterdam.

II.

Naast de bestrijding der Remonstranten had de kerkeraad van Amsterdam ook voortdurend te kampen met de mannen der Academie, n.l. Coster’s Eerste Nederduytsche Academie, zoo genoemd naar den stichter, den Stadsgeneesheer Samuel Coster. Ofschoon de Academie vrijwel alleen tooneelclub was, was de oorspronkelijke intentie van den stichter toch iets gansch anders geweest. Hem zweefde voor oogen de stichting eener werkelijke Academie: kweekplaats der wetenschappen.

Maar, zal wellicht iemand vragen: waartoe dit, daar toch Leiden een uitnemende Academie bezat? Juist dáár wrong de schoen.

Coster’s stichting wilde zijn een opzettelijke tegenstelling tot de Leidsche hogeschool. Stond in Leiden de Theologie op den voorgrond, werd daar geëischt, dat de „scientien der Godheid” alle andere wetenschappen zou doordringen, in de Amsterdamsche Academie werd de Theologie in het geheel niet onderwezen. Vereerd zouden worden Apollo en de Muzen. Was de geest te Leiden calvinistisch — wat daarmee niet overeenstemde was in Leiden niet blijvend: Arminius, Coddaeus,

Barleus e.a. — de stichting van Coster was in wezen en grond humanistisch.

We zagen reeds, dat vooral sedert 1621 de geest van de Amsterdamsche vroedschap eer libertijnsch dan Calvinistisch was, een geestesrichting, die heette mee te brengen verdraagzaamheid tegenover andersdenkenden. Dit Libertinisme was, hoezeer andere motieven ook meewerkten, grondoorzaak van de slordige toepassing der plakaten tegen de Remonstranten.

En zoo vloeit de kamp der Amsterdamsche predikanten daartegen en de strijd tegen de Academie feitelijk ineen tot een worsteling: Calvinisme—Humanisme, want ook het libertinisme is in wezen humanistisch.

Wanneer we de tegenstelling zoo zien, kan het ook geen verwondering wekken, dat de Academiemannen en de regenten dikwijls samen stonden tegenover den kerkeraad. En bij de eerstgenoemde partij sloot Vondel zich aan.

Welke de oorzaken zijn geweest, dat de Doopsgezinde Vondel zulk een fel partijganger werd? Daarover is veel geschreven en meer dan één oplossing werd geopperd, waarover ik hier niet zal uitweiden. Dat valt buiten het kader van dit opstel. Dat Vondel in het kamp der Humanisten zou hebben behoord krachtens innerlijke overtuiging, zou ik zonder meer niet willen beweren. Maar omgekeerd moet m.i. toch ook zonder omwegen worden geconstateerd, dat hij het Calvinisme misschien niet voldoende kende en in elk geval niet begreep.

Gezien uit dit oogpunt, zijn vele van zijn hekel-

Jacob ee
dat hij ee
„Hij do
daar op,
leer geld
toddal hij
begreep

— Neen
half oog
Niklas
kon, beva
grinnikte
vreden ee

Nadal
is, behoe

Hoe he
groeit ee
wint, ve
klaren s
Skandina
zoo natu
eenige ge
vindt in
Jeanna C
over een
van een
door ien
zien.

Gemak
vooral n
en als du
voor de
voor Jac
het beter
in het be
vrouw v
tuurlijk
het kind
Lisa. He
en onrus
dat ik v
wonderlij
levendig

Ze her
ding van
lief....

Als He
de bedst
zit te ne

„Groot
vrouw a
dat ware
en de ha

— Ade
niet, ook
dood—

— Gro
Ja, dat

dan zoo,
Nader m

Plotsel
haar nek
en zij wa
op, rend
stormde
te kome
met een

De sch
gave ver
„Helga V
kenkast
dit boek
van Ciss

M.

noemd,
dom toel
heer hac
Januari
Amsterd
minder

Toen l
gen, was
lingen, l
aangeloo
hem ver
voor het

Maar c
had niet
had zelfs
gen tot

Dat de
daaruit,
van dien
op zichz
nog min
meer dan
slotte oo
„getuige
kluitje b

Ten st
penen ei
brouwer
echter le
stens ble
schonker
nemen, i
Immer